

выступает как непосредственная корреляция с его психологическим состоянием, психоэмоциональной реакцией на мир.

Ключевые слова: комедиография, мегатекст, психопозитика, острословие, трагикомедия.

Summary. *Mykhida S. Psychopoetic aspects of comedigraphy of Mark Kropyvnyi.* The article views some aspects of M. Kropyvnyi's comic discourse using psychopoetic methods. The analysis of the playwright's megatext demonstrates psychological basis of witticisms and jokes in the author's drama. Tragicomedy on the genre level appears as a direct correlation with his psychological state, emotional response to the world.

Keywords: comedigraphy, megatext, psychopoetry, witticisms, tragicomedy.

УДК 821.161.2 – 94.09»193/198»

Тетяна ЧЕРКАШИНА

УКРАЇНСЬКА ДІАСПОРНА АВТОБІОГРАФІКА 1930–1980-Х РОКІВ: ІДЕЙНО-ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ

Статтю присвячено розглядові ідейно-художніх особливостей української діаспорної автобіографічної прози 1930–1980-х років, яка є самобутнім явищем українського спогадового письма. Автор статті констатує, що з 1930-х років українська автобіографічна література остаточно розподілилася на два види – українську радянську і українську діаспорну автобіографіку, кожна з яких пішла своїм шляхом розвитку і виробила власні традиції. Діаспорна автобіографіка, що творилася українськими авторами в Польщі, Чехо-Словаччині, Німеччині, Франції, США, Канаді, Австралії, Аргентині, Бразилії та інших країнах світу була більш особистісно орієнтованою і психоло-

гічно заглибленою, ніж українська радянська автобіографічна проза. Перші еміграційні автобіографи виступили, перш за все, носіями історичної пам'яті, полишивши для нащадків важливі відомості про події нещодавнього минулого. У цей же час починають з'являтися перші психологічні розвідки, автори яких не лише досліджували еволюцію власного внутрішнього світу, а й специфіку психології емігранта. Наскрізним у цих філософемно-екзистенційних автобіографіях проходив мотив фатуму і наперед заданості життєвої долі людини. З 1950-х років значного розвитку отримує елегічна автобіографіка, просякнута сумом за втраченим раєм дитинства і за втраченою назавжди Батьківщиною. Обов'язковими компонентами цих автобіографічних творів ставали концепт дому і мотив дороги. Великої ваги в елегічних автобіографіях надавалося пейзажним описам рідних країв і рідних домівок. Ці твори виконували не лише пізнавальну, а й терапевтичну функції, а їх автори виступали, передусім, носіями культурної пам'яті. З кінця 1950-х років до діаспорної автобіографії входить компаративний аспект, автори все частіше починають порівнювати минуле і теперішнє життя, життя на радянській Україні і на Заході. З 1970-х років ревізія власного життєвого шляху все частіше супроводжується виписуванням широкого контекстуального тла. Більше уваги починає приділятися дослідженню власного душевного автопортрета, його поступовим еволюційним змінам протягом різних етапів життєвого шляху. Діаспорні твори досліджуваного періоду відзначають гранична відвертість, глибока самоаналітика, але в той же час вони є самоцензурованими з морально-етичних причин.

Ключові слова: українська автобіографіка, діаспорна автобіографіка, історична пам'ять, культурна пам'ять, сенс буття, фаталізм, ностальгія, концепт дому, мотив дороги, душевна еволюція.

Постановка проблеми. Українська спогадова література мала складний і доволі тернистий шлях, тісно пов'язаний з історичними умовами розвитку української державності, внаслідок чого українська автобіографіка творилася не лише на території України, а й поза її межами. І якщо до 1930-х років українські читачі мали змогу ознайомлюватися з еміграційними спогадовими творами, завдяки їх публікації в київських часописах і їх наявності в бібліотеках; то вже з 1930 – 1940-х років українська автобіографічна література

остаточно розподілилася на радянську і діаспорну, внаслідок чого значний масив діаспорної автобіографіки тривалий час був невідомим на території радянської України, і його літературознавче вивчення розпочалося лише наприкінці ХХ століття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Одним із перших до розгляду діаспорних автобіографічних творів звернувся український вчений О. Галич [1; 2]. Згодом постали літературознавчі розвідки Т. Гажі [3], А. Цяпи [4], Н. Сопельник [5], В. Родигіної [6] та ін., автори яких проаналізували специфіку окремих діаспорних автобіографічних творів, зокрема особливості авторської національної самоідентифікації, жанрову природу творів, конструювання текстової площини тощо. Чи не найбільш досліджуваними у вітчизняному літературознавстві стали спогадові твори У. Самчука («На білому коні», «На коні вороному», «Планета Ді-Пі», «П'ять по дванадцятій»), І. Кошелівця («Розмови в дорозі до себе»), Г. Костюка («Зустрічі і прощання»). Однак великий пласт діаспорної автобіографіки і сьогодні залишається поза увагою науковців і потребує більш ретельного наукового вивчення.

У нашій студії ми пропонуємо комплексний погляд на діаспорну автобіографіку 1930–1980-х років, обравши **метою статті** дослідження ідейно-художніх особливостей творів цього виду.

Виклад основного матеріалу. Протягом 1930-х – 1940-х років еміграційна автобіографіка увійшла в нову фазу свого розвитку. У цей час відомі суспільно-політичні і громадські діячі, що після поразки військ УНР опинилися в Польщі, Чехо-Словаччині, Німеччині (зокрема І. Огієнко, С. Русова, Д. Дорошенко та ін.), продовжили створення докладних мемуарно-автобіографічних звітів про розбудову української державності в 1917–1919 роках і про свій особистий вклад у хід подій тих років. Основною метою їх творів було не лише підняти бойових дух політичних емігрантів, а й підтримати їх морально, бо основним посилом творів було те, що боротьба все ще не завершена і треба сподіватися на краще.

У цей же час починаються спостереження над особливостями «емігрантського психе», здійснені зокрема в автобіографіях С. Русової і В. Короліва-Старого.

У своїй філософсько-екзистенційній автобіографії «Згадки про мою смерть», завершений 1941 року за два дні до смерті, В. Королів-

Старий спробував відповісти на одвічні питання: «Чим є наше життя?», «Хто або що його скеровує?» «Нічого не повинна так стереттись людина, як самої себе» [7, с. 182], – вважав письменник і численні приклади з власного буття були тому яскравим підтвердженням. В. Королів-Старий виявив себе справжнім фаталістом, крок за кроком показавши, що нічого в житті не буває просто так, бо ж «ніхто інший як Бог керує життям» [7, с. 182], і «тільки через власні нерозважні вчинки можемо ми втратити милість Божу, а тоді вже нам не допоможе жадна обережність» [7, с. 182]. «Еміграція, це явище перманентне» [7, с. 155], – переконував автор, і в той же час радив відкинути розпач, злі почування, які отруюють життя людини й призводять якщо не до фізичної смерті, то, що ще гірше, до смерті моральної чи духовної.

У той час як мемуарно-автобіографічні спогади суспільно-політичних і громадських діячів, що опинилися в еміграції, відігравали, за словами М. Федунь, роль «повноцінного «слова-зброї» [8, с. 18], бо їх першочерговим завданням була «боротьба за людину, за націю, за державу...» [8, с. 18], письменницька белетристична автобіографіка зосередилася, перш за все, на виховних і пізнавальних завданнях. Напередодні свого 60-літнього ювілею цикл автобіографічних оповідань «Казка мого життя» випишує Б. Лепкий. Наприкінці 1930-х років до своїх дитячо-юнацьких спогадів відомих під назвою «Немолів» звертається С. Смаль-Стоцький. 1941 року в Празі друкує свої спомини «Засів» Л. Мосендз.

У кращих традиціях української народницько-етнографічної автобіографіки становлення, відомої з ХІХ століття, автори звернулися до докладної ревізії першовитоків свого Я, показавши, як природне оточення, народні звичаї, традиції, вірування, фольклор, глибока релігійність і висока моральність батьків, родичів та односельчан формували свідомість автобіографів у юному віці.

Новим для тогочасної автобіографічної літератури стало будівництво оповіді навколо автогеографічних маркерів, що позначали близькі серцю місцевості, з якими були пов'язані певні етапи життєвого шляху авторів. Символічними в цьому плані були назви розділів споминів Б. Лепкого та спогадів С. Смаль-Стоцького. Історія виникнення й розвитку поселень, пейзажно-топонімічні замальовки, особисті враження й емоції від повсякденного життя мешканців

значно увиразнювали хід суто автобіографічної оповіді й водночас увічнювали в культурній пам'яті українського народу рідні автобіографам краї.

Інший, більш лірично-ностальгійний струмись, що був позначений яскраво-вираженою тугою за «втраченим раєм» дитинства і юності, репрезентувала автобіографічна повість Н. Королевої «Без коріння», написана 1936 року й присвячена яскраво емоційному описові свого річного навчання в київському пансіоні шляхетних дівчат. Подібного ідейно-естетичного звучання були автобіографічна повість У. Кравченко «Хризантеми», видана 1961 року в Чикаго; дитячі спогади Г. Журби «Далекий світ», опубліковані 1955 року в Буенос-Айресі; спогадові твори М. Струтинської «Далеке зблизка» й Л. Лисак-Тивонюк «Стежка додому», що побачили світ у 1970-х роках у США тощо.

Усі ці твори-згадки про перші роки свого життя єднала спільна домінанта – бажання авторів хоча б на сторінках своїх автобіографічних творів повернутися до «втраченого раю дитинства», в якому життєві проблеми й негаразди були ще осторонь дитячо-юнацького існування, тим самим ніщо не відволікало авторів від їх тодішніх безпосередніх, здебільшого позитивних емоцій, спостережень, вражень, а обрана белетристична форма, за зізнаннями Г. Журби, допомагала «живіше передати малюнки живих коліс людей і подій» [9, с. 8].

Спогади про дитячо-юнацький світ повертали сучасних авторам читачів у незабутню чарівну атмосферу минулого щасливого життя. Як згадував Лев Лепкий у післямові до краківського видання третьої частини спогадів свого брата, читачі любили читати цей твір, бо «в умовах сірої дійсності, вони заносили рідним подихом землі, кидаючи прозолоть тихого спокою на бурхливі дні війни, на сутінки еміграційного життя» [10, с. 179].

У той же час автори виступали в якості носіїв культурної пам'яті, виписуючи не стільки індивідуальні автобіографії, скільки культурологічні, етнографічні, психологічні замальовки типового життя людей свого соціального прошарку населення. «Виховне спрямування моє і шлях, який я вибрала собі. Довкілля й дитинство на тлі доби та краєвиду. Світ психологічний. Типи людей і звірів. Притаманності сполячених родів українських. Українська природа, українське живло і на цьому тлі моя національна еволюція» [9, с. 7], – так лаконічно характеризувала у вступному слові змістову

складову свого саможиттєпису Г. Журба. «Шкода, щоби пропав отой цікавий «погаслий світ», з історією старих галицьких священничих родів, цих приходств із виноградними ґанками, родів давних, а заслужених, що вже кінчатся, або перевелися» [10, с. 180], – із сумом відзначав Лев Лепкий з приводу мотивів, що спонукали його брата взятися на схилі літ до написання саме дитяче-юнацьких споминів.

Особливості українського гімназійно-студенського навчання й побуту початку ХХ століття чи не найдокладніше було відтворено в автобіографічній повісті Н. Королеви «Без коріння» та в автобіографічних мемуарах В. Барагури «Калиновий міст» і «Як я став журналістом». Опис аудиторій і житлових помешкань, специфіка навчального процесу, міжособистісні стосунки, настрої, емоції, одяг, розваги, харчування, перші закоханості стали предметом найретельнішого аналізу мемуаристів, які й на схилі літ з великою любов'ю та замилюванням згадували старі добри часи.

Твори М. Струтинської та Л. Лисак-Тивонюк засвідчили появу ще однієї тенденції діаспорної автобіографіки середини ХХ століття. У їхніх спогадах окрім ностальгійного мотиву, окресленого І. Старовойт як «повернення старих богів» через воскреслий спогад дитинства» [11, с. 183], з'являється яскраво виражений мотив туги за рідними краями, з якими автори, що опинилися в еміграції, не поривали внутрішнього духовного та емоційно-чуттєвого зв'язку. Ностальгією за минулим, українським життям були просякнуті не лише численні описи повсякденного родинного існування з його звичками, особливостями домашнього виховання і навчання, сімейними традиціями, а й ліричні пейзажні замальовки рідних місцевостей, родинних садиб, внутрішнього інтер'єру своїх тодішніх осель. За переконаннями Л. Лисак-Тивонюк, «кожна людина повинна мати свій дім. А коли, опинившись на чужині, його втрапить, намагається бодай відшукати стежку до нього» [12, с. 7], і саме такими стежками ставали ідилічні спогади про рідні краї, що назавжди лишилися в серці і в пам'яті еміграційних автобіографів.

Автобіографи добре розуміли, що їх домівки уже не ті, що були колись. «Господарів уже нема, є колгоспники, яких мені було до болю жалко. Старі черешні у саду повирубували на паливо. Не дзвонять уже в суботу ввечері, щоб сповістити прихід Божого дня – неділі. Там тепер зовсім інакше» [12, с. 306], – сумно констатувала Л. Ли-

сак-Тивонюк, але автори не втрачали віри в краще, бо, за словами письменниці, «це тільки тимчасові зміни. Земля й небо залишилися ті самі» [12, с. 306], а «люди по-давньому здорові духом» [12, с. 307].

Ідилічні пейзажні описи діаспорних автобіографій виконували не лише суто терапевтичну функцію, а й доволі часто поєднували її з пізнавальною. Як відзначала Л. Лисак-Тивонюк на початку своїх спогадів, писати про рідну землю і про рідну батьківщину треба так, щоб «ті, що там народилися і виростили, могли її ще раз побачити. А ті, що не мали щастя її бачити, могли бодай собі її уявити» [12, с. 7].

Більш мінорною тональністю були позначені юнацькі спогади С. Родіона «Із пожовклих листків з Австралії», Ф. Дудка «Моя молодість», М. С. Чарторийського «Мандрі життя» та ін., які відійшли від ідилічного ракурсу інтерпретації подій свого давнього минулого й на прикладі власного життєвого шляху показали як суспільно-політичні зрушення, війни, еміграція руйнують усталені уклади життя людей, котрі вимушено полишають рідні домівки й рушають на пошуки кращої долі. З вершини прожитих літ автори по-новому дивилися на події кінця 1930 – 1940-х років, їх мемуари вже були позбавлені перших безпосередніх емоцій, і в більшості випадків йшлося про художньо-документальні репортажі, написані з опорою лише на власну пам'ять.

Цікаві спогади про життя людей тих років полишив по собі У. Самчук, автор мемуарно-автобіографічної диалогії «На білому коні» і «На коні вороному», що була виписана наприкінці 1950-х – на початку 1970-х років у Торонто. Для своїх споминів автор обрав невеликий за часом (травень 1941 – листопад 1943 р.), проте доволі насичений подіями й емоціями біографічний період, що був позначений тимчасовим перебуванням на Україні після чотирнадцятирічної розлуки з рідною землею. Мотиви дороги і контрастних компаративних опозицій стають визначальними для опису його тодішнього життя. Автор ретельно закартографував свою нелегку й часом доволі небезпечну путь, докладно виписавши пейзажну топографію усіх міст, містечок і сіл, які постали на його шляху.

З мемуарно-автобіографічних творів У. Самчука («На білому коні», «На коні вороному»), Д. Гуменної («Дар Евдотеї»), В. Кубійовича («Мені 70», «Мені 85»), І. Кошелівця («Розмови в дорозі до себе»), В. Сокола («Здалека до близького») тощо поширилася традиція змалювання себе, своїх близьких, друзів і знайомих, не лише як

яскравих особистостей, знаних громадських діячів, непересічних літераторів, науковців, а і як живих людей зі своїми радощами, життєвими захопленнями, повсякденними турботами і певними розчаруваннями. «Ніяких дат, ніяких конкретних, інтимних зарисовок, нічого особистого. Цим ми відрізняємося від європейців взагалі, які люблять біографії, які їх мають, і з яких часто роблять добрий вжиток для свого інтелектуального розвитку. Ми ж не маємо біографій взагалі. Інколи не знаємо про людей абсолютно нічого, ніби це було за часу автора «Слова о полку Ігоревім». Що ми знаємо про особисте життя Петлюри, Винниченка, Донцова, Маланюка? Нічого. Рішуче нічого. На нашій мові це зветься «особистою скромністю», я ж схильний це звати культурним примітивізмом» [13, с. 17], – писав у своїх автобіографічних мемуарах У. Самчук.

Зовнішність, риси вдачі, одяг, їжа, житло, звички – ніщо не промайнуло повз увагу автобіографів, які виявляли себе тонкими й доволі спостережливими портретистами, у тому числі психологічними.

Вимальовуючи самообрази, автори відтворювали, перш за все, свої психологічні автопортрети, залишаючи поза увагою опис власної зовнішності, при цьому типовою ставала самоаналітика. Окреме місце в еміграційних автопортретах займав докладний опис власних душевно-емоційних станів у різні періоди свого життя. Радість, захоплення, але в той же час здивування, сум, розпач – відтворювалася вся гамма емоцій, за допомогою яких автори показували себе передусім як живих людей, а не лише як полум'яних борців за свої ідеї.

Нерідко автори вдавалися до глибоко-інтимних зізнань і прилюдно оголювали власну душу, хоча провідним в діаспорній автобіографіці все ж таки залишався опис зовнішньо-подієвого життя авторів, їхніх рівнів й якості освіти, професійної кар'єри, особистих громадсько значущих досягнень, найважливіших подій, учасниками або свідками яких вони були.

Великої ваги надавалося відтворенню образів відомих сучасників, портретні характеристики яких рясніли не лише описом їх зовнішності, а й рис вдачі, типових звичок. При цьому з часу появи автобіографічних мемуарів У. Самчука авторські особистісні, а часом і доволі суб'єктивні описи знайомих людей підтверджувалися збереженими фотознімками, згадки про які вмщувалися в канву спогадів. Влучність і вичерпність портретних характеристик доволі

часто залежали не стільки від спостережливості й майстерності мемуаристів, скільки від особистого ставлення до описуваної людини.

Для діаспорної автобіографіки 1970 – початку 1980-х років було характерне створення позитивно насажених образів друзів, негативні риси яких якщо і згадувалися, то не в критичному тоні, а в легко іронічному, як наприклад, було відтворено образ В. Кубійовича в спогадах І. Кошелівця: «Я не хочу малювати ідеального Кубійовича; він такої образи й не заслужив, бо витримає портрет без прикрас. <...> Зосереджений на одному, він безоглядний до самого себе, вимагає й від інших часто неможливого» [14, с. 253–254].

Делікатність, сувора самоцензураність, щоб нікого не образити, ставали провідними характеристиками при згадці інших людей. Деякі автори, як скажімо В. Кубійович, взагалі деталізували лише образи тих, хто вже відійшов у вічність, бо, за переконанням автобіографа, «писати про тих, що ще топчуть ряст, якось незручно» [15, с. 6]. А зважаючи на те, що описуваних В. Кубійовичем людей вже не було в живих, автор, як у некролозі, згадував про них тільки приємне.

Проте вікторіанське правило писати про знайомих людей або щось гарне, або взагалі нічого, розповсюджувалося не на всіх діаспорних мемуаристів. Приміром, автобіографічні мемуари Д. Гуменної були доволі відверті, і окрім добрих згадок про найближчих їй за духом людей, були рясно оздоблені в'їдливими, саркастичними характеристиками деяких неприємних їй знайомих. Особливо діставалося від правдолюбної авторки тим, хто, на її думку, маскував своє справжнє Я, пристосовуючись до нових умов життя чи кардинально змінював поведінку і становлення до оточуючих з метою отримання якнайвищих благ. Однак звернення до негативних персонажів з власного життя було нетиповим для діаспорної автобіографіки, більшість авторів намагалися делікатно уникати згадок про них.

Новими для автобіографічної мемуаристики тих років ставали інтимно-приватні одкровення авторів щодо власного родинного життя. Як писав У. Самчук, «такі явища, як війни, сприяють химерним вигадкам долі. Міняються не лишень границі держав, але й основи родин, подружніх зобов'язань» [16, с. 29], змінюються принципи моралі, тому типовим стає відображення особистих переживань від подружніх негараздів, розставань, неочікуваних зустрічей з новими

супутницями життя, жіночі образи в чоловічій автобіографії починають розділятися на образи дружин і «товаришок життя» [15].

Автори більш охоче починають описувати свої інтимно-особисті переживання, як робив це, приміром, У. Самчук, пригадуючи тридцять років потому власні вагання щодо остаточної руйнації своєї першої сім'ї через любов до іншої жінки: «Моя «володарка серця», «чарівна мрія», «обірвана симфонія» була далеко, «за морем, за океаном, за островом Буяном», яку я недавно залишив з наміром більше не бачити. Бо інакше поставала загроза розриву з моєю дружиною, чого я не бажав, не сподівався і не думав робити. Бо вона цього нічим не спровокувала і переживала дуже болюче. Від чого моє сумління ніколи не зможе звільнитися» [16, с. 76]. Однак, як зізнавався автор, любов все одно перемогла розум і благородство, бо «жива дійсність, а особливо насичена такими пристрастями, як війна, особливо сприяє вібраціям жадобого серця» [16, с. 76].

З 1970-х років до діаспорної мемуарної автобіографії все частіше починають входити компаративні елементи, які можна було простежити вже в мемуарах У. Самчука, написаних наприкінці 1950-х років. Типовими стають кореляції «західне» – «українське», «влаштоване» – «невлаштоване», «ідеалізоване» – «реальне», «теперішнє» – «минуле» і тощо.

Чимало сторінок присвячено роздумам над причинами такої невлаштованості життя, особливо це стає характерним для тих мемуаристів, які значну частину свого життя провели на радянській Україні, як скажімо Д. Гуменна, І. Кошелівець, В. Сокіл та ін. Однак, як відзначав І. Кошелівець, «звичайно, в спогадах пригадується тільки приємне» [14, с. 489], тому більшість мемуарних автобіографів обирали оптимістично-позитивний тон мемуарно-автобіографічної оповіді, бо, за словами В. Сокола, «поневолено батьківщина не потребує сентиментальної туги за нею» [17, с. 358].

Висновки. Отже, діаспорна автобіографіка 1930–1980-х років була представлена широкою палітрою різножанрових автобіографічних творів, автори яких дали власну візію свого життєвого і творчого шляху. На відміну від автобіографічних творів радянських авторів (Ю. Смолича, П. Панча, В. Минка та ін.), діаспорна автобіографіка характеризувалася більш особистісним спрямуванням творів і глибокою самоаналітикою. Усі аспекти досліджуваної проблематики дово-

лі важко охопити у межах наукової статті, проте подальша розробка цієї теми все ще потребує виваженого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Галич О. А. Українська письменницька мемуаристика: природа, еволюція, поетика: монографія / О. А. Галич. – К.: КДП ім. О. М. Горького, 1991. – 217 с.
2. Галич О. А. Українська документалістика на зламі тисячоліть: специфіка, генеза, перспективи: монографія / О. А. Галич. – Луганськ: Знання, 2001. – 246 с.
3. Гажа Т. П. Українська літературна мемуаристика другої половини ХХ століття: становлення об'єктного і суб'єктного типів: дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01 / Тетяна Павлівна Гажа. – Харків, 2005. – 220 с.
4. Цяпа А. Г. Автобіографія як проекція творця та національної літературно-культурної традиції (Улас Самчук, Еліас Канетті): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.05 «Порівняльне літературознавство» / А. Г. Цяпа. – Тернопіль, 2006. – 20 с.
5. Сопельник Н. В. Публіцистика та мемуаристика Г. Костюка: ідейні орієнтири та проблеми поетики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.01 «Українська література» / Н. В. Сопельник. – Харків, 2008. – 21 с.
6. Родигіна В. Ю. Мемуарна творчість Докії Гуменної в націєсофському дискурсі: монографія / В. Ю. Родигіна. – Луганськ: Промдрук, 2011. – 160 с.
7. Королів-Старий В. Вибрані твори / В. Королів-Старий. – Торонто: Добра книжка, 1961. – Т. 1: Згадки про мою смерть: спомини. – 2-ге вид. – 1961. – 182 с.
8. Федунь М. Р. Вітчизняна мемуаристика в Західній Україні першої половини ХХ століття: історичні тенденції, жанрова специфіка, поетика: монографія / М. Р. Федунь. – Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника, 2010. – 452 с.
9. Журба Г. Далекий світ: розповідь автобіографічна / Г. Журба. – Буенос-Айрес: Перемога, 1955. – 377 с.
10. Лепкий Л. Замість закінчення / Л. Лепкий // Лепкий Б. Казка мого життя: збірка автобіографічних оповідань / Б. Лепкий. – Нью-Йорк: Б. в., 1967. – С. 179–180.
11. Старовойт І. Автобіографія дитинства / І. Старовойт // Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. Серія Філологія. – 2004. – Вип. 33. – Ч. 1. – С. 178–185.
12. Лисак-Тивонюк Л. Стежка до дому: спогади / Л. Лисак-Тивонюк. – Торонто: Б. в., 1978. – 307 с.
13. Самчук У. На білому коні: спомини і враження / У. Самчук. – 2-ге вид. – Вінніпег: В-ня т-ва «Волинь», 1972. – 251 с.
14. Кошелівець І. Розмови в дорозі до себе: фрагменти спогадів та ін. / І. Кошелівець. – Б. м.: Сучасність, 1985. – 497 с.

15. Кубійович В. Мені 85 / В. Кубійович; НТШ імені Тараса Шевченка. – Мюнхен: Молоде життя, 1985. – 308 с.

16. Самчук У. На коні вороному: спомини і враження / У. Самчук. – 2-ге вид. – Вінніпег: В-ня т-ва «Волинь», 1990. – 361 с.

17. Сокіл В. Здалека до близького: спогади, роздуми / В. Сокіл. – Едмонтон: Канадський інститут українознавчих студій, Альбертський університет, 1987. – 358 с.

Одержано редакцією 20.01.2014 р.

Прийнято до публікації 27.01.2014 р.

Аннотація. Черкашина Т. Ю. Українська діаспорна автобіографіка 1930 – 1980-х годов: ідейно-художественні особливості. *Стаття посвячена розгляду ідейно-художественних особливостей української діаспорної автобіографічної прози 1930–1980-х годов. Автор статті констатує, що з 1930-х годов українська автобіографічна література остаточно розділилась на два види – українську советську і українську діаспорну автобіографіку, кожна з яких пошла своїм путем розвитку і виработала власні традиції. Діаспорна автобіографіка, яка створювалась українськими авторами в Польщі, Чехо-Словаччині, Німеччині, Франції, США, Канаді, Австралії, Аргентині, Бразилії і інших країнах була більше особистісно орієнтованою і психологічно глибшою, ніж українська советська автобіографічна проза. Перші еміграційні автобіографи виступили, перш за все, носіями історичної пам'яті, залишивши для нащадків важливі свідчення про недавні події. В цей час починають з'являтися перші психологічні дослідження, автори яких не тільки вивчали еволюцію власного внутрішнього світу, а й специфіку психології емігранта. Сквозніми в цих філософсько-екзистенціальних автобіографіях проходять мотиви фатуму і невідомості життєвої долі людини. З 1950-х годов значне місце займає елегічна автобіографіка, пронизана сумом за втраченим райом дитинства і за втраченою назавжди Батьківщиною. Обов'язковими елементами цих автобіографій стають мотиви кохання і дороги. Велике значення надається також пейзажним описанням рідних місць і будинків. Ці твори*

выполняли не только познавательную, но и терапевтическую функции, а их авторы выступали, прежде всего, носителями культурной памяти. С конца 1950-х годов в диаспорную автобиографику входит компаративный аспект, авторы все чаще начинают сравнивать прошлую и нынешнюю жизнь, жизнь в советской Украине и на Западе. С 1970-х годов ревизия собственного жизненного пути сопровождается выписыванием широкого контекстуального фона. Больше внимания начинает уделяться исследованию собственного душевного автопортрета, его постепенным эволюционным изменениям в течение разных этапов жизненного пути.

Ключевые слова: украинская автобиографика, диаспорная автобиографика, историческая память, культурная память, смысл существования, фатализм, ностальгия, концепт дома, мотив дороги, душевная эволюция.

Summary. *Cherkashyna T. Y. The Ukrainian diaspora autobiographies of 1930–1980s: ideological and literary particularities.* The article is devoted to the study of ideological and literary features of the Ukrainian diaspora autobiographical prose of 1930–1980s. The author of the article establishes that since 1930s the Ukrainian autobiographical literature has been divided into two parts – the Ukrainian Soviet and the Ukrainian diaspora self-writing. These sorts of Ukrainian autobiographies had own ways of development and produced their own traditions. The diaspora autobiographical tradition was created by the Ukrainian writers who lived in Poland, Czechoslovakia, Germany, France, the USA, Canada, Australia, Argentina, Brazil and other countries, and had its own typological particularities. The Ukrainian diaspora autobiographies were more identity oriented and psychological by directed than the Ukrainian Soviet autobiographical prose. The first Ukrainian emigratory autobiographers were mainly the bearers of historical memory. In these memoirs and autobiographical literary works the authors kept the all-important information about ancient and recent historical events for their descendants. At the same time there was another sort of self-writing such as memoirs-autobiographical psychological investigations. The authors of these memoirs-autobiographical works studied not only the features of their mental evolution but also the peculiarities of emigrants' psychology. The motive of fate when destiny of human life is given in advance was

principal in these philosophic-existential emigratory autobiographies. Since 1950s the Ukrainian diaspora authors have created elegiac autobiographies. The main features of these autobiographical works were grief for the lost Paradise childhood, sadness for the lost native land and others. The concept of house and motive of road were obligatory component parts of these autobiographies. Landscape descriptions of native localities and domiciles had important significance. These autobiographical works performed cognitive and therapeutic functions, and the authors of these works were the bearers of cultural memory. The Ukrainian diaspora autobiographers of 1960–1980s compared their ancient and present life, the life in the Soviet Ukraine and in the West. The great value was devoted to the study of mental self-portrait, its gradual evolutionary modifications during the different stages of autobiographer's life.

Key words: *Ukrainian autobiographies, diaspora autobiographies, historical memory, cultural memory, the meaning of existence, fatalism, nostalgia, concept of house, motive of way, spiritual evolution*